

A halál motívuma Csáth Géza és Darvasi László novelláiban

Kostić, Dolores

Undergraduate thesis / Završni rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:421464>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i mađarskog jezika i
književnosti

Dolores Kostić

A halál motívuma Csáth Géza és Darvasi László novelláiban

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Zoltan Medve

Osijek, 2014

Rövid tartalom

Ez a szakdolgozat a halál motívumát és annak különféle megjelenési formáit dolgozza fel Darvasi László és Csáth Géza egyes műveiben. Fontos megemlíteni, hogy vizsgált művek nem csak a fizikai halállal foglalkoznak, hanem a bűn különféle formáit és az írók ezekkel kapcsolatos megfigyeléseit is vizsgálja. Veszélyes lenne esetünkben általánosítani, vagy arról itélkezni hogy mi a bűn, mivel az írók is megpróbálják elemezni és több oldalról körüljárni a fentebbi kérdéseket. Szakdolgozatom célja a szerzők halállal és bűnnel kapcsolatos nézeteinek összehasonlítása.

Kulcsszavak: Darvasi László, Csáth Géza, halál, motívum, bűn

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	3
1. Darvasi László élete és művei.....	4
1.2. Elemzések.....	6
1.2.1. A hegyen	6
1.2.2. A veinhageni rózsabokrok	8
1.2.3. Exhumálás.....	8
2. Csáth Géza élete és művei.....	10
2.1. Elemzések.....	13
2.1.1. A béka	13
2.1.2. Első mese.....	15
2.1.3. A második mese	16
3. Darvasi és Csáth	17
Utószó.....	20
Felhasznált irodalom	21

Bevezető

Szakedolgozatom témája a halál motívuma Csáth Géza és Darvasi László novelláiban. A halál témája tág és sok szempontú megközelítést ad: a fent említett két író érdekes gondolatmenetre készíti az olvasót a halállal és a bűnnel kapcsolatban.

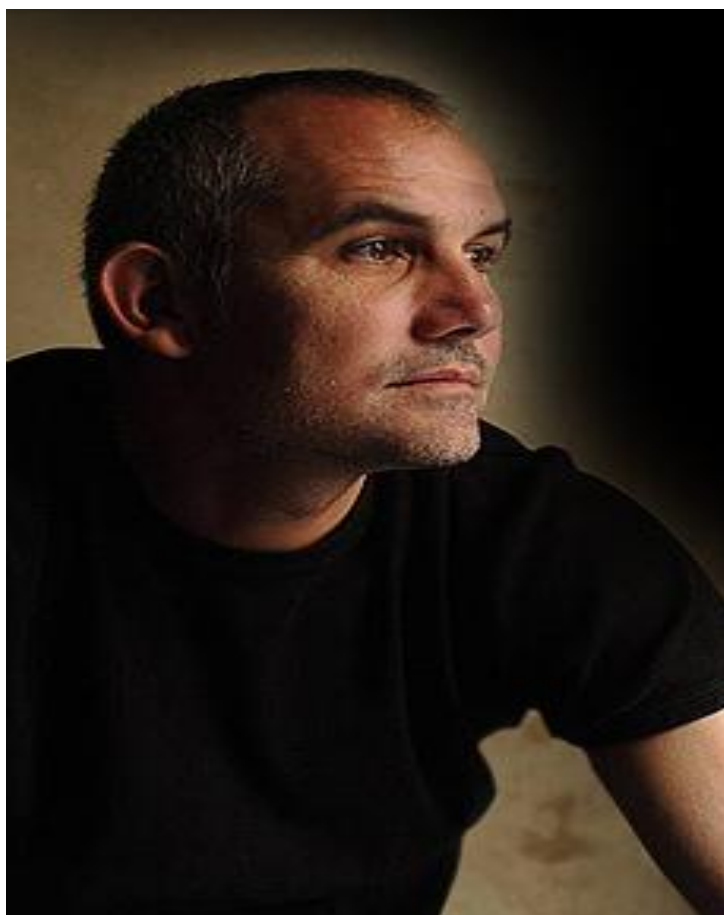
Csáth Géza és Darvasi László, hasonló motívumokat használva, de eltérő megfogalmazásban gondolkoznak a halálról. A különféle írói hozzáállást próbálom bemutatni az általam választott novellákban. A halálról való töprengés és a gondolatmeneteik megdöbbentő kérdéseket vetettek fel. Ezeket szeretném felvázolni szakdolgozatomban: az írások alapján láthatóvá váló élettapasztalatokat, világnézeti különbözőségeiket vagy hasonlóságait, végül a legfontosabbat: hogyan látják a halált és a bűnt.

A dolgozatot Darvasi novelláinak vizsgálatával kezdem, mert ő mindennapi eseményekről ír, míg Csáth a psziché mélyebb elemzését végzi el.

1. Darvasi László élete és művei

Törökszentmiklós, 1962. október 17. József Attila-díjas (1998) költő, író, újságíró, szerkesztő.¹ 1986-ban diplomázott a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola magyar-történelem szakán. 1986–1989 között Hódmezővásárhelyen és Szegeden általános iskolai pedagógusként dolgozott. 1989-től a Délmagyarország munkatársa, 1992–1993 között kulturális rovatvezetője volt. 1990–1998 között a szegedi *Pompeji* című folyóirat szerkesztője volt. 1993-tól az *Élet és Irodalom* főmunkatársa.

Színházi bemutatkozása, 1993. november 27-én volt a Debreceni Csokonai Színházban. A *Vizsgálat a rózsák ügyében* című darabot Pinczés István rendezte. 2011-ben a Digitális Irodalmi Akadémia tagjává választották.

Darvasi László

(Forrás-<http://konyvhetszeged2009.blog.hu/>)

¹ http://hu.wikipedia.org/wiki/Darvasi_L%C3%A1szl%C3%B3 (09.09.2014)

Művei

- *Horger Antal Párizsban* (versek, 1991)
- *A portugálok* (versek és elbeszélések, 1992)
- *A veinhageni rózsabokrok* (elbeszélések, 1993)
- *A vonal alatt* (elbeszélések, 1994) (Szív Ernő álnéven)
- *A Borgognoni-féle szomorúság* (rövid történetek, 1994)
- *Vizsgálat a rózsák ügyében* (1994)
- *A Kleofás-képregény* (elbeszélések, 1995)
- *Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt?* (regény, 1997) (Szív Ernő álnéven)
- *Szerelmem, Dumumba elvtársnő* (magyar novellák, 1998)
- *A könnyemutatványosok legendája* (regény, 1999)
- *Szerezni egy nőt* (háborús novellák, 2000)
- *A lojangi kutyavadászok* (kínai novellák, 2002)
- *Trapiti, avagy a nagy tökfőzelékháború* (ifjúsági regény, 2002)
- *Összegyűjtött szerelmeim* (dzsesszovellák, elbeszélések, tárcák, 2003)
- *Trapiti és a borzasztó nyúl* (gyermekregény, 2004)
- *A világ legboldogabb zenekara* (2005)
- *A titokzatos világválogatott* (2006)
- *Szabadság-hegy* (dráma, 2006) ^[1]
- *Virágzabálók* (2009)
- *Pálcika* (gyermekregény, 2013)
- *A 3 emeletes mesekönyv* (gyermekregény, 2013)

Díjai

- Móricz Zsigmond-ösztöndíj (1989-1990)
- Déry Tibor-díj (1993)
- Alföld-díj (1996)
- Krúdy Gyula-díj (1996)
- József Attila-díj (1998)
- Pro Literatura díj (1998)

1.2. Elemzések

1.2.1. A hegyen

Darvasi legérdekesebb halálról szóló műve talán *A hegyen*. Az író egyedi módon fogalmazza meg, hogy mit jelent számára a halál.

Édesapja halálának megdöbbentő leírásával kezdődik a novella: „Meghalt apám. Reggelre könnyű és engedelmes lett a teste, csak a pillantásában éreztem némi csodálkozást, mert nyitva maradt a szeme, én meg nem zártam le, gondoltam, nem véletlenül maradt így. Néztem egy ideig, egészen közel hajoltam sápadt arcához, aztán alákaroltam és kihoztam az udvarra, a ház előtti torzsákra fektettem, ahol a kecske is legelni szokott, arcát lapulevéllal befedtem, ő akarta így.”² Az olvasó mindjárt az első mondatnál magára marad kérdéseivel és gondolataival. Nem tudja, mit gondoljon: a test leírásával folytatódó elbeszélés kapcsán. Félelmetes ahogy az elbeszélő áll és nézi a hallott apját. A szem leírása érdekes kontextusba helyezi az író mentális állapotát, mert a halott apa szeme – a szemről úgy tartják, hogy a lélek tükre – nyitva van. A *Simbólumtár* így definiálja a szem fogalmát: "A lelki és szellemi érzékelés kifejezője („ablak a világra”, a „lélek tükre”). Elsősorban szoláris jelkép; a napistenek mindenhatóságának kifejezője. A jobb szem a Nap, a nappal és a jövő szeme, míg a bal a Holdé, az éjszakáé és a múlté. Az androgünitás szimbóluma is lehet, mivel a maskulin kör és a feminin ovális forma együttese. Számos kultúrában hisznek a szemmel való megrontásban, a szemmel verésben; ettől védelmező apotropaikus jelként is szolgálhatott a szem. (...) A szem a halál fölötti győzelem, az újjászületés, az élet hieroglifája. (...) A hinduizmusban Síva és Káli harmadik, pusztító erejű szeme a fény és a transzcendens bölcsesség kifejezője. (...) „Mindent átfogó szem” – írta Szophoklész Trakhiszi nők c. művében a Napról. (...) A pszichológiában a tudat és a fény szimbóluma, amely biztosítja a külső világ érzékelését. A sok figyelő szem a személyiség felbomlására és a pszichés összeomlásra utal. A pszichoanalitikusok szerint az álomban vulva-jelkép is lehet.”³

² <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=7971&secId=841768&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Darvasi+L%C3%A1szl%C3%B3&limit=1000&pageSet=1> (09.09. 2014)

³ http://www.balassikiado.hu/BB/netre/Net_szimbolum/szimbolumszotar.htm#sz (13.09.2014)

Mindezek után következtethetünk, hogy az író a szem szimbolikáját ebben a novellában fontosnak és kihagyhatatlannak tartotta.

A folytatásban arra utal az író, hogy az elbeszélőnek nem lehet hinni, mikor véletlenszerűnek tartja, hogy az apja szeme nyitva maradt, ugyanis maga az elbeszélő nagyítja fel ezt a „véletlenszerű” esetet. Itt jelenik meg először a véletlen a novellában. A véletlen mint fogalom szerepet kap a szerző többi novelláiban is és arra következtethetünk, hogy ez valójában szoros kapcsolatban van a halállal, mert a véletlen mindig valaki halálát követi. Valójában, ha elemezni akarjuk az apa szemét és annak véletlenszerű nyitvamaradását, egy érdekes következtetésre juthatunk: mennyire lehet hinni az elbeszélőnek, aki a novellában majdnem mindent a véletlenhez kapcsol. Továbbá, ha a szem az emberi lélek tükre, akkor elképzelhető az is, hogy a halott apa lelke a szemén keresztül visszatekint fiára. Az olvasónak itt önkéntelenül is a rémtörténetek klasszikusa, E.A. Poe jut eszébe.

Az ezután következő részben, egy rövid természetleírás után, az író visszaemlékszik egy nőre, aki a megboldogult apjának és saját magának a szeretője volt. Ezzel kapcsolja össze a szexuális vágyakat a beteges pszichével. Az apját elvesztő író leírja, hogyan gondolkodik most a szeretőjéről: „Még ha feljön az asszony, ami néhány nap múlva esedékes, akkor se. S ha csináljuk, mert ha feljön, mi másért jönne fel, akkor igyekszem nevetés nélkül csinálni, összeszorítom a fogam, behunyom a szemem, és majd azt hajtogatom, nem, nem. De vajon képes leszek-e rá?”⁴ A töprengés következtében az olvasó újra kételkedni kezd az íróban. Hiszen őszinte gyász során nem idéződnek fel a múlt szexuális élményei.

⁴ <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=7971&secId=841768&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Darvasi+L%C3%A1szl%C3%B3&limit=1000&pageSet=1> (09.09. 2014)

1.2.2. A veinhageni rózsabokrok

A kötet és a rövid novella címe ugyan megegyeznek, de a novella tartalmilag eléggé eltérő a többi novellától a kötetben. Ebben a rövidke novellában véleményem szerint Darvasi humoros oldalával ismerkedhetünk meg. A haláltól eltávolodva, némi szarkazmussal a szerző a bűn területére kalauzolja az olvasót. Már az első pár mondatban megjelenik a humor és a szarkazmus: „Szent Pál apostol napjának ragyogó délutánján, olyan fényes és mozdulatlan kora délutánon, amikor talán a világ végéig is ellátunk, lehánytam a város büszkeségét, a veinhageni rózsabokrokat. Én egy igen vallásos városban élek, ezért aztán, úgymond in flagranti, a helyszínen letartóztattak, fogságba vetettek; vizsgálati fogság, azt hiszem, így nevezik a személyes szabadságnak ezt a jótékony fölfüggesztését, amikor az egérszaros betonpadló, a négy fehérre meszelt cellafal, egy lópokrócos fapriccs, az alumínium mosdótál, és egy üresen is szagos kübli kényszerít mind körülményesebben és alaposabban személyes emlékeim számbavételére”⁵ A humoros rész a letartóztatás okában, a szarkasztikus hangulat a vallásos kisváros leírásában rejtőzik, és abban, hogyan vélekednek lakosai a bűnről. Érdekes megfigyelni, hogy az író rögtön egy vallási ünneppel kezdi a novellát, ami azt sejteti, hogy a vallásos emberek másképp fogják megítélni a bűn fogalmát, így egy olyan biológiai kényszer mint a hányas, szerintük börtönre ítéletendő. A humor magában a *bűnben* rejlik. Hiszen a főszereplőt letartóztatták, mert lehányta a rózsákat, amelyekre az egész város büszke. Ami ezt követi, talán még viccesebb, hiszen ezért a *bűnért* a rendőrség sokáig foggatja az elbeszélőt. Az író célja ebben a műben a fentebbiek alapján, hogy felhívja az emberek figyelmét arra, hogy ne tömegként, hanem individuumként gondolkozzanak. Annak ellenére, hogy ez a novella nem egy konkrét halálállal foglalkozik, fontosnak tartottam bevenni a vizsgálandó művek sorába hiszen indirekt módon egy egész polgári réteg eszmei halálával foglalkozik.

⁵ <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=7971&secId=841768&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Darvasi+L%C3%A1szl%C3%B3&limit=1000&pageSet=1>
(09.09. 2014)

1.2.3. Exhumálás

Darvasi talán legmisztikusabb novellája az *Exhumálás*. Már az elején exponálja a novella központi elemét, de ezzel egyúttal misztifikálja is az egész történetet: „Az aratás első napján találtak a hullára. A szelíden hullámzó búzaföld szélében feküdt, s halálát éppúgy okozhatta rafinált erőszak, miképpen betegség, mely nem hagy feltűnő külsérelmi nyomot.”⁶ Nem használ semmilyen hosszadalmas bevezetőt, hanem mindjárt az első mondatban rá lehet bukkani a hullára. Még hozzá a természetben, ami szintén alátámasztja az előző novella természeti motívumának fontosságát Darvasinál. Mindez azonnali kérdéseket vet fel az olvasóban. Miért? Honnan? Ki? Valójában nincs válasz, mindez csak figyelemelterelés. Ezután a misztikus folytatás következik. A hulláról nem lehet tudni semmit, és ezt követően az író kijelenti: „Fejfájára mindössze egyetlen évszámot, a temetés időpontját vésték. Így a valaha élt ismeretlen ember egész élete és halála nem kapott más jelet, mint annak a napnak az időpontját, amikor náluk a föld alá került.”⁶ Ezzel a kijelentés véleményem szerint arra utal Darvasi, hogy mindannyian csak évszámok vagyunk és a legérdekesebb dolog az életünkben a halálunk. Hiszen a novella szereplőinek is csak a halál volt érdekes esemény.

A novella morbid része viszont máshol rejtőzik. Mikor egy idegen azt követeli, hogy ássák ki a hullát, nemet mondanak neki, mert a hulla hozzájuk tartozik: „Arra gondoltak, hogy a halott voltaképpen már az övék. Az ő földjükben fekszik, az ő pénzükből kap évente virágot, ők gazolják és kapálják a sírhantot, az ő halottaikkal, apáikkal és anyáikkal tárgyal odalent. Megszokták. Befogadták.”⁶ Ebben a pillanatban válik felismerhetővé a mindenképpen birtoklás vágya. Még ha halott emberről van is szó, ők saját tulajdonuknak tekintik: az emberiség és az empátia kihalt belőlük, csak a birtoklás vágya él bennük tovább.

⁶ <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=7972&secId=841807&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Darvasi+L%C3%A1szl%C3%B3&limit=1000&pageSet=1> (09.09. 2014)

2. Csáth Géza élete és művei

Szabadkán született 1887. február 13. –án, és Szabadka közelében, 1919. szeptember 11. halt meg. Eredeti néven *Brenner József* író, orvos, zenekritikus volt. Kosztolányi Dezső unokatestvére.⁷

Brenner József és Decsy Etelka gyermekeként született Szabadkán, 1887-ben. Csáth anyja korán meghalt, főügyész apja későbbi feleségével együtt nevelte. Szenvedélyesen zenélő apja hegedűművészt akart nevelni belőle, de Csáth festő akart lenni. Alkotásvágya miatt Csáthnak nem volt türelme gyakorolni, festményeit pedig a rajztanára kinevette, és csak elégségesnek ítélte. Írásait viszont környezete már korán értékelte. A *Bácskai Hírlap* közönségének 14 éves korában mutatkozott be mint zenekritikus, de tizenhét éves koráig nagyon keveset írt. Nyolcadikos gimnazistaként Bródy Sándornak, a *Jövendő* akkori főszerkesztőjének küldte el *A kályha* című novelláját. Bródy biztatására kezdett komolyabban foglalkozni az írással.

1904-től, az érettségi után az Budapesti Orvosi Egyetemen tanult, az anatómia és az élettan lekötötte minden idejét. 1906-tól a *Budapesti Napló*ban jelentek meg írásai, de más lapokban is publikált. A *Nyugat*nak 1908-as alapításától munkatársa volt. Ugyanebben az évben jelent meg első novelláskötete, *A varázsló kertje*. 1909-ben szerezte meg orvosi diplomáját, majd Budapesten az Elme- és Idegkórtani Klinikán kezdett dolgozni gyakornokként.

Idegorvosi munkásságának kiemelkedő alkotása az *Egy elmebeteg nő naplója*, mely – saját naplóját leszámítva – egész munkásságának legnagyobb szabású darabja. Ebben egy paranoiás nő kórképét írta meg, melyben a hagyományos pszichiátria és a pszichoanalízis szempontjai keverednek. Többek között ez a mű ihlette Szász János filmrendező *Ópium – Egy elmebeteg nő naplója* című filmjét, mely a 38. Magyar Filmszemlén négy díjat is nyert.

Csáth 1910. április 10-én, hajnali fél hatkor használt először morfiumot, mert, többek között, érdekelte annak tudatmódosító hatása. Legelőször azért nyúlt a szerhez, mert – tévesen – tüdőbajt diagnosztizáltak nála. Morfinista szenvedélyét azonban csak rövid ideig sikerült kordában tartania. A morfium hatása alatt szerzett élményei irodalmi művein erősen érződnek, melyekben az ideggyógyászat akkori eredményeit is felhasználta. 1911-ben jelent meg

⁷ http://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%A1th_G%C3%A9za (09.09. 2014)

a *Délutáni álom* című elbeszéléskötete, amelyben többek között ezen tapasztalatokat dolgozta fel.

Csáth 1910-től különböző fürdőhelyeken volt orvos. Ekkoriban sok műve született, a munka mellett maradt ideje az írásra is. 1912-ben belépett a Martinovics szabadkőműves páholyba. 1913-ban vette feleségül Jónás Olgát, akitől 1918-ban lánya született. 1914-től katonai orvosi szolgálatra hívták be, de a fronton teljesen elvesztette uralmát szenvedélybetegsége felett, napi adagjai folyamatosan nőttek. Rossz idegállapota miatt gyakran szabadságolták, majd 1917-ben végleg leszerelték.

A leszokást elősegítendő falusi orvos lett Földesen, majd Regőcén, de a gondok csak fokozódtak. Környezetével megromlott a kapcsolata, fokozódott paranoiája. 1919-ben már a bajai elmeosztályon ápolták. Miután megszökött, lelőtte feleségét, és öngyilkosságot próbált meg elkövetni. A sikertelen kísérlet után a szabadkai Mária Valéria Közkórházban ápolták. Újabb szökése után a szerb demarkációs vonalnál 1919. szeptember 11-én feltartóztatták. Nem sokkal később pantopon-túladagolásban meghalt.

Munkássága nagy hatást gyakorolt a későbbi írógenerációkra.

Csáth Géza

(Forrás-

http://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%A1th_G%C3%A9za#mediaviewer/File:Csath.jpg)

Életében megjelent kötetei ⁸

- *A varázsló kertje* (1908)
- *Az albíróék és egyéb elbeszélések* (1909)
- *Délutáni álom* (1911)
- *Schmith mézeskalácsos* (1912)
- *Muzsikuskok* (1913)

Gyűjteményes kiadások

- *A varázsló halála. Elbeszélések* (Szépirodalmi, 1964, 1982)
- *Napló 1912–1913* (Babits Kiadó, (Szekszárd), 1989)
- *Mesék, amelyek rosszul végződnek. Összegyűjtött novellák* (Magvető, 1994)
- *Ópium. Válogatott novellák* (Interpopulart, 1996)
- *A muzsika mesekertje. Összegyűjtött írások a zenéről* (Magvető, 2000)
- *Egy elmebeteg nő naplója. Összegyűjtött elmeorvosi tanulmányok* (Magvető, 1978)
- *Emlékirataim a nagy évről. Háborús visszaemlékezések és levelek* (Lazi, 2005)
- *Válogatott novellák* (Palatinus, 2006)

Színdarabok

- *A Janika* (1911)
- *Hamvazószerda* (1911)
- *Kisvárosi történet* (*Az albíróék* című novella dramatizálásából 1912 után)

⁸ http://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%A1th_G%C3%A9za_m%C5%B1veinek_list%C3%A1ja (09.09. 2014)

2.1. Elemzések

2.1.1. A béka

Ebben a novellában egy különös szituációval találja magát az olvasó - egy névtelen alany gondolataival egy békához fűződő viszonyával: „A békát utálok. Szeretek minden állatot, tudom, hogy egyformán fölséges alkotásai a természetnek, de a békától iszonyatosan undorodom.”⁹ Itt, Darvasihoz hasonlóan, mindjárt a lényeggel indít. Maga a béka leírása ijesztő: „Béka volt. De milyen béka. Soha ezelőtt nem láttam olyant. Szőrök voltak a testén. A szemeiből zöldes lidércfény világolt. A teste halotti bűzt terjesztett. Undok nagy szájából csak úgy ömlött a rémületes hangok áradata. Mintha valami felsőbb hatalom parancsára végezte volna pokoli énekét. Abban a pillanatban, ahogy megláttam, eszembe jutott valami, amitől a szívem verése megállt egy pillanatra.”⁹ Ezt a leírást egy babona elmesélése követi, amely szerint az ilyen béka halált hoz a családba. Annak ellenére, hogy az elbeszélő nem hisz a babonákban és brutálisan végez a békával egy hosszadalmas harc után, másnap a békának nyoma sincs, és az ember így vélekedik az esetről: „Önök most azt mondják, kérem, hogy álmodtam. Tudják meg tehát, hogy a feleségem e nap után két hétre kiterítve feküdt.”⁹ Részben, Darvasihoz hasonlóan, az elbeszélő gondolatairól olvashatunk, de eltér abban, hogy ezek egy beteges elme szüleményei.

A *Szimbólumtár* a következőképpen definiálja a békát mint szimbólumot: „Eredetileg a termékenység és a gazdagság kifejezője volt. Természetes lételemei folytán a nedvesség és az átváltozás szimbóluma; víztől örökké nedves bőre a megújulást jelenti a kiszáradással, a halállal szemben. (...) Gyakran visszatetszést keltő alakban jelenik meg, bűnököt (fösvénység, kevélység, paráznaság, eretnokség, irigység, igazságtalanság) testesít meg. A lőcsei templom hét főbűnt ábrázoló falképén pl. a fukarságot megjelenítő figurák békán lovagolnak. Ördögi jelentése az Ótestamentumból veszi eredetét. Az Úr Mózesen keresztül fenyegeti meg Egyiptomot: „Ha nem engeded, hogy kivonuljanak, akkor Egyiptom földjét békával sújtom” (Kiv 7,27). A Jelenések könyvében a tisztátalan lelkek jelképe (16,13). Bosch Poklot megjelenítő képeinek gyakori motívuma, pl. a *Szent Antal megkísértése* c. triptichonján látható békafigura az ördögi fajtalanság megtestesítője. Jellegzetes állata volt a középkori

⁹ <http://mek.oszk.hu/00600/00634/00634.htm#15> (09.09. 2014)

mágiának és boszorkányságnak. Ha két kis szarvval festették meg, magát az ördögöt jelentette. Leonardo Medúza c. képen a „megszállott” alak szájából kirepülő békák a gonosz szellemek kiáramlására utalnak. Az alkimista ikonográfiában a természet sötét oldalát, alsó, de termékeny rétegét, az üledéket, a földi anyagot jelképezte. ”¹⁰ Az ördögieség jelentése kapcsolatba állítható Csáth békájával, amely egy démoni álat volt: gyilkosságra készítette az embereket.

A megszólítás fontos a novellában, hiszen ennek alapján akár azt is feltételezhetjük, hogy az elbeszélő a bíróságon a vádlott szerepében meséli el hihetetlen történetét. Az *Irodalom és művészetek* c. blog így válekedik a novelláról: „A jelző finom előkészítése a valamennyi érzékszervre kiterjedő hatások lendületes, elemi erejű sorolásának. A jelzői összetételekben a *reszkető, réműletes, hideg, nedves, görcsös, jéghideg, halálos*; (...) a kívülálló számára megélt érzékletességgel ábrázol. Két szinesztézia részben ezt fokozza, részben pedig bevezeti a novella történetét övező homályt: „békanyálszagú hang”, „rohadó fény”. Ebbe a misztikus közegbe helyezi el észrevétlen természetességgel a valós történet kulcsait: a gerincoszlop a benne szaladgáló iszonyattal, az agyvelőbe néző békaszemek és az izmok halálos izgalomban való megmerevedése szinte kórképszerű leírás. Tökéletesen illik a neurózisnak arra a formájára, amelyet Sigmund Freud és társa 1895-ben megjelent munkájában járt körül, s ez nem más, mint a hisztéria. Az álommal együtt jelentkező tudatzavar mögött elfojtott, öntudatlan érzések és gondolatok élnek, a szorongással felfokozódnak, fóbiává válnak, és valóban mozgászavart, olykor bénulást idéznek elő.”¹¹ Így, orvosi tudását felhasználva, Csáth ezen a novellán keresztül próbálta kikutatni a paranoiás tudatalattit. Az érzékszervek gyakori említése, mint Darvasinál is, részben az ember tudatalatijára utal.

Feltételezhető, hogy a vádlottak elméjét próbálta Csáth vizsgálat tárgyává ebben a novellában, hiszen orvosként ez érdeklődési köréhez is tartozott. Azt, hogy a vádlotnak mennyire lehet hinni és mennyire hangzik hűnnek a békáról szóló meséje, Csáth az olvasóra bízta.

¹⁰ http://www.balassikiado.hu/BB/netre/Net_szimbolum/szimbolumszotar.htm#b (13.09.2014)

¹¹ <http://csicsada-irodalom-birodalom.blogspot.com/2011/11/csath-geza-beka-muelemzes.html> (14. 09. 2014)

2.1.2. Első mese

A novella egy sokat sejtető című kötetben található - *Mesék, amelyek rosszul végződnek*. A novellában egy jó és szorgalmas tanulóól olvashatunk, aki megpillant egy szép leányt, aki, mint kiderül, tolvaj. A végén, mikor a tanuló rajtakapja a leányt, aki épp lopni készül, a lány csak annyit mond: „Én a halál vagyok, mennünk kell.”¹² Csáth ezzel, Darvasihoz hasonlóan, talányos csattanóval fejezi be a novellát, hiszen magyarázatot nem kapunk. A lányról – az *Exhumálás* holttestéhez hasonlóan – és a rejtélyes utolsó mondat miétkérőll semmit nem tudunk meg. Eltérő A különbség Csáth leánya és Darvasi holtteste között az, hogy a leány a halál "követe", ő vezeti a fiút a halálba, míg Darvasinál már a halál ténye szerepel.

Pár dolog szembetünő Csáth írásában, ilyen pl. a szexualitás szimbolikája. Hiszen, egy jó tanuló, akinek másból sem áll élete, mint a tanulásból, azonnal észreveszi a mellette sétáló gyönyörű leányt. Ebből a szempontból *Az első mese* kissé hasonló Darvasi novellájához, amelyben a halál és szexualitás összefonódásával találkozunk. Csáth az érzékszerveket használja fel itt, míg Darvasi a visszaemlékezésre támaszkodik. A szem szimbolikája itt is megjelenik, hiszen az elbeszélő szemével észleli a leányt, szemmel fogható bizonyítékkal bír mikor lopáson kapja a leányt, ő az egyetlen aki látja a leányt, a lány is mélyen a szemébe néz és úgy mondja, hogy menniük kell. A szem itt nem csak érzékszerveként szolgál, hanem szimbolizálja a többi érzékszervet és egyben a tudatalattit is. Amennyiben a szem a lélek tükréként szolgál, és a leány, aki a halált képviseli, mélyen a szemébe nézett a tanulónak, akkor a szituáció úgy is értelmezhető, hogy a leány nem egy közönséges tolvaj, hanem ő lelkeket lop.

¹² <http://mek.oszk.hu/00600/00634/00634.htm#2> (09.09. 2014)

2.1.3. A második mese

Ezt a novellát azért fontos bemutatni, mert egy emberről szól, és annak lelki haláláról.

A novella Józsefről szól, akiről annyit tudunk, hogy nőgyűlölő. Egész életében nem talált magának nőt és a novella végén nők bűneiről kezd el írni. Itt nem az író szubjektív véleményére bukkanunk arról, hogy mi a bűn, hanem a főszereplőjére. A novella hangulata erőteljesen *Az Usher ház bukását* idézi, mert a középpontjában a lelki halál áll, hiszen József nem hal meg fizikailag: az emberisége hal ki, ugyanakkor meg Darvasi írásaival is párhuzamba lehet állítani, hiszen a bűnöket analizálja a főszereplő. Nem csak a gyilkosság és kínzás számít bűnnek, hanem amit maguk az írók, vagy amit az elbeszélők annak látnak. Ebben az esetben, József a nők viselkedését saját maga ellen irányuló bűnnek látja, ami szintén hozzájárult József lelki halálához, és ezzel a bűn és a halál szoros kapcsolatára mutat rá a szerző: „József hazament, levetette a szalonkabátját, kisedte a kályhából a kéziratok fekete, hamuvá lett roncsait, és tollat vett elő. Beleütötte a hegyét a tintásüvegbe, s nagy betűkkel felírta egy papírosra: *A női nem bűnei*. Írta és kiadja: József. Azután késő éjszakáig írt.”¹³ Itt is hangsúlyos szerepet kapnak az érzékszervek, hiszen József mérges, hogy a nők nem veszik észre őt, azaz nem is látják. Viszont amit ő lát, az a bűn, ami József szemében tükröződik, és ezért is néz minden nőre utálattal. Itt is, mint az író sok más novellájában, sötét misztikum lebegi körül az írást. Ez a sötét ember, aki egy kis sötét lakásban él és annyira megveti a nőket, hogy az utálattól mást nem is lát, tökéletes példája annak, hogy miként hal ki az emberből az emberiesség. Darvasitól eltérően,—Csáth nem mutatja be az elbeszélőt, még emlékein keresztül sem, hanem csak a legfontosabb tulajdonságokat emeli ki a főszereplőiből. Beteges elmék ők és ami talán ennél is fontosabb: nincs moráljuk. Csáth kihagy minden más információt, talán mert ezzel is érzékeltetni akarja, hogy nincs kézzelfogható magyarázat a betegségére, és nem is fontos. Őt már a meglévő beteges elme érdekli.

¹³ <http://mek.oszk.hu/00600/00634/00634.htm#2> (09.09. 2014)

3. Darvasi és Csáth

Összegzésként a két szerző látszatra eltérő, ám közös vonásokat is mutató novelláit hasonlítom össze.

Darvasi reális, mindennapi szituációkat ír le (valakinek az apja meghal, valaki lehányja a rózsákat, valakit holtan találnak a természetben) és novelláit mintegy deus ex machina kezdi, a hosszú körülírásokat a novellái végén találhatjuk. Többnyire a halál tényével kezd, az események leírása csak ezután következik. Ugyanezt mondhatjuk el Csáthról is. Ő sem bonyolódik bele komplikált szituációkba. Viszont Csáth halál-fogalma más természetű (nem mindennapi, pl. szőrös békára bukkani a konyhában), a részleteket illetően nagyvonalú, s néha a legérdekesebb részleteket — többségben Darvasitól eltérően — a legvégére hagyja (mint pl. a *Második mesében*).

A *Békában* és az *Első mesében* a halál a végén jelenik meg, hirtelen és váratlanul. Nincs a mesének semmilyen háttere, nem tudunk meg semmilyen részletet a főhősről (hogyan néz ki, hogyan él, mit szeret, mit nem szeret, miért, stb.). Mivel a főhősök élete üres és semmitmondó, így haláluk is olyan. Haláluk is oda vezet, ahol, lényegében, eddig is léteztek – a semmiségbe.

Darvasi a semmit a természetben keresztül fejezi ki: „Nyár van, augusztus, kíméletlen és fullasztó szárazság, nehezen halad az új irtás. Elhullt őzgidák tetemeit eszi az erdő, esőt hetek óta nem láttunk. Ha nem hal meg apám, bizonyára nem lesz elég víz. Ivóvíz, úgy értem. Már a hetedik flakonnál tartunk, és a hónap közepe van. Azon az éjszakán, amikor még élt, már nagyon közletről szikrázott a csillagos ég. Apám fel-feljajdult. Nem gyújtottam meg a gázlámpát, de még a gyertyákat se, a Hold puffadt korongja a nyitott ablakban vigyorgott, s az ezüstös fény kettévágta az arcát. Ne temess el rögtön, suttogta apám, és én szerettem volna, ha még mond valamit a halálról, mert nem tudtam, mit gondoljak róla, vagyis kettejükről, de ezek voltak az utolsó szavai. Aztán már csak a feje rángatózott, egy napon és még egy éjszakán keresztül rángatta valami szegényt.”¹⁴ A semmi a fullasztó szárazságon keresztül érzékelhető, amelyben semmi sem terem, a földön, ahol állatok teteme található és a sötét éjszaka, az üresség. A múlt a semmibe vész, hiszen megfoghatatlan, üres és változó.

¹⁴ <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=7971&secId=841768&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Darvasi+L%C3%A1szl%C3%B3&limit=1000&pageSet=1> (09.09. 2014)

Csáth nem korporálja írásaiba a visszaemlékezést, nála majdnem minden a jelenben történik. Viszont a misztikus elemek és a megdöbbenő befejezések megtalálhatóak majdnem minden művében. Emellett Csáthot az érzékszervek használata érdekli, így a *Békában* is: „Hallgatózom. A hang ismétlődik. Erősebben és erősebben. Hallatára idegeim minden szálát elállja a rettenet és a kín. Valami üvöltő, panaszos, hívó és fenyegető hang, amelyet majd végtelen messzeségben, majd közvetlen közelemben hallok, mintha az ágyam fájából és a szobabútorokból áramlana felém. Mintha egy halálra kínzott kicsi gyerek nyöszörögne. Mintha valami kitépott szárnyú vén bagoly üvöltene az éjszakába az elmúlásról. És a hang nem szűnik. Rövid szüneteket tart. Majd folyton erősödik, rémületesebbé és fájdalmasabbá válik. Az egész testem csupa hideg veríték. Fölugrom az ágyból, gyertyát gyújtok, azután rohanok vele szobáról szobára. Megállok. Hallgatózom. A hang egyszer távolabbról, másszor közelebről hangzik. Reszketve és fülelve sietek újra és újra keresztül a szobákon. Mintha a hang a konyhából jönne. Valóban, amikor kiléptem, betöltötte az egész konyhát ez a nyögő, pokolian nyávogó, vartyogó hang.”¹⁶

Ez a nyomor és a sivító hangok ismétlődése adja meg a halál hangulatát. A kínzó és fájó halál hangját, amit Csáth saját sorrendje használt fel, is hozzájárul a halál hangulatához.

Darvasit ugyanakkor a holttest körüli emberek viselkedése és pszichéje is foglalkoztatja. Ebben eltér Csáthtól, aki a főhősein kívül más nem nagyon érdekel. Továbbá, Darvasi ad valamiféle identitást főszereplőinek és visszaemlékezésein keresztül, mutatja be főszereplői múltját. Fontosnak tartotta, hogy az olvasó jól megismerje és empátiával viseltesen a főszereplőkkel kapcsolatban, míg Csáth inkább a pszichére koncentrál, nem ad semmiféle konkrét leírást főszereplőiről, ezzel is arra utalva, hogy a múltat nem lehet hibáztatni a beteges elme jelen állapotáért.

Kettejük közti hasonlóság abban mutatkozik be, hogy egyikük sem kizárólag a halállal foglalkozott, hanem annak egyes formáival (pl. az ember mentális halála, egy társadalom morális halála, az emberi érzések halála, stb). Egy ember lelki halála, egy ember pszichés halála (mikor szexualitás miatt elveszti az eszét), egy ember mentális halála, egy ember morális halála (mikor saját tulajdonának képzelet a hullát), stb. Mindketten írtak a fent felsorolt halál formáiról, ezért is lehet kapcsolatba hozni kettejük novelláit.

¹⁶ <http://mek.oszk.hu/00600/00634/00634.htm#15> (09.09. 2014)

Szintén, az érzékszervek különböző használata is megtalálható mindkét író novelláiban. Míg Darvasinál az érzékszervek a visszaemlékezésre és a másvilágra utalnak, Csáthnál az érzékszervek a tudatalattival állnak szoros kapcsolatban.

Mindketten más írásmódot alkalmaznak, hogy bemutassák a halál különböző megnyilvánulásait, de egyben hasonlóak – az olvasóra bizzák rá mit fog észlelni saját érzékszerveivel a novellákban, mert nem adnak konkrét választ.

Utószó

Szakedolgozatom célja az volt, hogy bemutassam Darvasi László és Csáth Géza halálról szóló novelláit és értelmezzem a két író esetlegesen hasonló vagy eltérő írásmódját. A két szerző ugyan különböző korban élt és írt, mégis – más-más szempontból ugyan, és yrásaikban más-más formai megoldásokat alkalmazva – de egyformán foglalkoztatta őket a halál kérdése. Darvasi inkább mindennapi szituációkról írt, olyan halálról amely bárkivel megeshet. Ő ad valamilyen múltat a főszereplőinek és így közelebb hozza őket az olvasóhoz, ezzel együttérzést vált ki belőlük. Csáthtal, aki nem tartotta fontosnak szereplőinek bemutatását, csak a tudatallattira koncentrált, a dolgozat egy újabb dimenziót kapott, mivel megmutatkozott a párhuzam a mindennapi, biológiai halál és a beteges elme között. A halál problematikája kérdéseket vet fel. Ezeket szerettem volna felvázolni szakdolgozatomban: az írók és főszereplők élettapasztalatait, világnézeti különbözőségeiket vagy hasonlóságaikat, végül a legfontosabbat: azt, hogy miként látták a halált és a bűnt.

Felhasznált irodalom

Csáth Géza. *Béka*. <http://mek.oszk.hu/00600/00634/00634.htm#15> (2014. 09. 09)

Csáth Géza. *Első mese*. <http://mek.oszk.hu/00600/00634/00634.htm#15> (2014. 09. 09)

Csáth Géza. *Második mese*. <http://mek.oszk.hu/00600/00634/00634.htm#15> (2014. 09. 09)

Csáth Géza. *Élete*. http://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%A1th_G%C3%A9za (2014. 09. 09)

Csicsoda Blog. *Irodalom és művészetek* <http://csicsoda-irodalom-birodalom.blogspot.com/2011/11/csath-geza-beka-muelemzes.html> ((2014. 09. 14)

Darvasi László. *A hegyen*.

<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=7971&secId=841768&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Darvasi+L%C3%A1szl%C3%B3&limit=1000&pageSet=1> (2014. 09. 09)

Darvasi László. *A veinhageni rózsabokrok*.

<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=7971&secId=841768&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Darvasi+L%C3%A1szl%C3%B3&limit=1000&pageSet=1> (2014. 09. 09)

Darvasi László. *Exhumálás*.

<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=7972&secId=841807&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Darvasi+L%C3%A1szl%C3%B3&limit=1000&pageSet=1> (2014. 09. 09)

Darvasi László. *Élete*. http://hu.wikipedia.org/wiki/Darvasi_L%C3%A1szl%C3%B3 (2014. 09. 09)

Pál József -Ujvári Edit. *Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*. http://www.balassikiado.hu/BB/netre/Net_szimbolum/szimbolumszotar.htm#b (13.09.2014)